పాఠం
16

సామాజిక నిరసనోద్యమాలు

పారిశ్రామికీకరణ, జాతీయ రాజ్యాల ఆవిర్భావంతో ప్రజల జీవితాలు మౌలికంగా మారిపోయాయి. ప్రజలు పనిచేసే విధానం, జీవనావసరాలు, గౌరవించడం, వాళ్ల పని, దాని ఉత్పత్తులతో సంబంధాలు. వాళ్ల కుటుంబాలు, ఇరుగు-పొరుగు వంటివన్నీ మారిపోయాయి. అనేకమంది ప్రజలకు, ప్రత్యేకించి పేద రైతులు, చేతివృత్తి కళాకారులు, పారిశ్రామిక కార్మికులకు కూడా ఈ మార్పులవల్ల భద్రత, గౌరవప్రద జీవనానికి విఘాతం ఏర్పడింది. ఇప్పుడు వాళ్లు కర్మాగారాలలో వందల, వేల ఇతర కార్మికులతో కలిసి ఏమాత్రం సానుభూతిలేని పర్యవేక్షకులు, యజమానుల నియంత్రణలో పనిచేయాల్సి వచ్చింది. ఏం ఉత్పత్తి చేయాలి, ఎప్పుడు, ఎలా పనిచేయాలి వంటి వాటిమీద వాళ్లకు ఎలాంటి అవగాహనలేదు. తక్కువ కూలీ, పని ఉంటుందో ఉండదో అన్న అనిశ్చితి వల్ల ప్రజలలో తీవ్ర అసంతృప్తి ఏర్పడింది. కర్మాగార యజమానులు వేతనాలు తగ్గించటానికి, కార్మికులను తొలగించటానికి, లేదా వాళ్ల పనిభారం పెంచటానికి ప్రయత్నించినపుడు పరిస్థితులు మరింత దారుణంగా ఉండేవి.

పారిశ్రామికీకరణ తొలి దశాబ్దాలు, ఫ్రెంచ్ విప్లవం (1789-94) ముందుకు తెచ్చిన కొత్త రాజకీయ భావాల వ్యాప్తి దాదాపుగా ఒకేసారి జరిగాయి. 'స్వేచ్ఛ, సమానత్వం, సౌభ్రాతృత్వం'ల కోసం జరిగిన ఉద్యమాలు ఉమ్మడి ప్రజా కార్యాచరణకు దారులు చూపాయి. ఇవి 1790లలో ఫ్రెంచి పార్లమెంటరీ శాసనసభల వంటి ప్రజాస్వామిక సంస్థలను ఏర్పాటు చేశాయి. నిత్యావసరాలైన రొట్టె వంటి వాటి ధరలు నియంత్రించటం ద్వారా యుద్ధం వల్ల ప్రజలు తీవ్ర కష్టాలపాలు కాకుండా చేశాయి.

చిత్రం 16.1: లండన్‌లోని పేద ప్రజలు ఉండే వీధి. ఫ్రెంచి కళాకారుడు డోరె వేసిన బొమ్మ, 1876

పారిశ్రామికీకరణ వల్ల కళాకారులు, మేధావులు కూడా తీవ్ర ఆందోళనకు గురయ్యారు. గ్రామీణ ప్రజా జీవనం, వ్యవసాయోత్పత్తి లేదా చేతివృత్తి పనులతో ముడిపడి ఉన్న మానవ విలువలు అంతరించిపోయాయి. భావనలు, ఉద్వేగాల కంటే హేతువు, శాస్త్ర, సాంకేతిక విజ్ఞానాలకు అధిక ప్రాధాన్యతను ఇవ్వటం, పెద్ద ఎత్తున పారిశ్రామికీకరణ అచ్చెరువుగొలిపే ప్రభావంతోపాటు శ్రామిక ప్రజల దారిద్ర్యం, దుర్భర జీవనాలు మేధావులపైన గాఢ ముద్రను వేశాయి. పారిశ్రామికీకరణ సవాళ్లను అర్థం చేసుకోటానికి వాళ్లల్లో కొందరు సామాజిక చరిత్ర, అర్థశాస్త్రం చదివారు. మరికొంతమంది ప్రత్యామ్నాయ విలువల కోసం కళలు, కవిత్వం వైపుకి వెళ్లారు.

పారిశ్రామికీకరణ వల్ల కొత్త సామాజిక బృందాలు కూడా ఏర్పడ్డాయి. సమాజంలో ముఖ్యపాత్ర పోషించటానికి ఇవి

© SCERT not to be republished

తహతహలాడసాగాయి. పారిశ్రామికీకరణ పారిశ్రామిక పెట్టుబడిదారులకు, బడా భూస్వాములకు అధికారం, ప్రాబల్యంతోపాటు సంఘటిత కార్మికవర్గ ఉద్యమాలకు దారితీసింది. తాము సమైక్యంగా ఉన్నప్పుడు మొత్తం ఆర్థిక జీవనాన్ని స్తంభింపచేయటం ద్వారా తమ శక్తిని శ్రామికులు గుర్తించారు. ఫ్రెంచి విప్లవం, సామ్యవాదం భావనలతో వాళ్లు స్ఫూర్తి పొందారు. అదేవిధంగా అప్పటివరకు ఇళ్లకు పరిమితమై ఉన్న మహిళలు బయటకు వచ్చి సమాజంలో, ఆర్థిక, రాజకీయ, సాంస్కృతిక రంగాలలో సమాన భూమికను కోరసాగారు. తమ కోర్కెలు నెరవేరటానికి వాళ్లు తరచు సోషలిజం, ప్రజాస్వామిక జాతీయతావాదం వంటి సామాజిక ఉద్యమాలతో చేతులు కలిపారు.

- స్వేచ్ఛ, సమానత్వం, సౌభ్రాతృత్వం వంటి భావనలు నిరసన ఉద్యమాలకు ఏ విధంగా స్ఫూర్తినిచ్చాయి?
- 21వ శతాబ్దంలో ఈ మూడు ఆదర్శాలను ప్రజలు సాధించారా?
- ఈ భావనలతో స్ఫూర్తిని పొందిన సామాజిక ఉద్యమాలు మీ ప్రాంతంలో ఏమైనా ఉన్నాయా?

ఈ అధ్యాయంలో ఈ మార్పులలో కొన్నింటిని పరిశీలించి ఇవి ఆధునిక ప్రపంచ గమనాన్ని, ప్రత్యేకించి భారతదేశాన్ని ఎలా ప్రభావితం చేశాయో తెలుసుకుందాం.

ఇంగ్లాండు-తొలి కార్మిక ఉద్యమాలు

కర్మాగారాలలో తీవ్ర పని పరిస్థితులకు వ్యతిరేకంగా రాజకీయ నిరసనలు పెరుగుతూ వచ్చాయి. శ్రామిక ప్రజలు ఓటు హక్కుకోసం పోరాడసాగారు. అణచివేతతోనూ, ప్రజలకు నిరసన హక్కు లేకుండా చేసే కొత్త చట్టాలతోనూ ప్రభుత్వం స్పందించింది.

ఫ్రాన్స్‌తో ఇంగ్లాండు దీర్ఘకాలంపాటు 1792 నుంచి 1815 వరకు యుద్ధంలో మునిగితేలింది. ఇది ఇంగ్లాండు, యూరపుల మధ్య వాణిజ్యానికి ఆటంకం కలిగించింది. కర్మాగారాలు మూసివేయక తప్పలేదు. నిరుద్యోగం పెరిగింది. సగటు వేతనాల స్థాయికి అందనంతగా రొట్టె, మాంసం వంటివాటి ధరలు పెరిగిపోయాయి. 1795లో పార్లమెంటు అనేక అంశాలలో చట్టాలను చేసింది. వీటివల్ల రాజు, రాజ్యాంగం లేదా ప్రభుత్వంపై ద్వేషం, ధిక్కారాలకు ప్రజలు పాల్పడేలా మాటలు, రాతల ద్వారా రెచ్చగొట్టటం చట్ట విరుద్ధం అవుతుంది. 50కి మించిన సంఖ్యలో ప్రజలు అనుమతి లేకుండా బహిరంగ సమావేశం నిర్వహించటాన్ని నిషేధించింది. అయినప్పటికీ 'పాత అవినీతి' కి వ్యతిరేకంగా నిరసనలు కొనసాగాయి. రాచరికం, పార్లమెంటుకి ఉన్న ప్రత్యేక హక్కులను పాత అవినీతిగా పేర్కొన్నారు. పార్లమెంటు సభ్యులు భూస్వాములు, ఉత్పత్తిదారులు, వృత్తినిపుణులు - శ్రామిక ప్రజలకు ఓటు హక్కు ఇవ్వటాన్ని వ్యతిరేకించారు. బ్రిటన్‌లో ధరలు ఒక మేరకు పెరిగేవరకు చవకగా దొరికే ఆహారాన్ని దిగుమతి చేసుకోటాన్ని నిషేధించే 'మొక్కజొన్న చట్టాలకు' వాళ్లు మద్దతు ఇచ్చారు.

- 'మొక్కజొన్న చట్టాలు' తొలగించాలని కార్మికులు ఎందుకు కోరారు? భూస్వాములు వాటిని ఎందుకు సమర్థించారు?
- మన దేశంలో కూడా రైతుల క్షేమం కోసం చవక వ్యవసాయ ఉత్పత్తుల దిగుమతుల నుంచి రక్షించే చట్టాలకు అంతం పలుకుతున్నారు. ఇటువంటి దిగుమతులు మన దేశ పేద ప్రజలకు మేలు చేస్తాయా?

పట్టణాలకు, కర్మాగారాలకు పెద్ద సంఖ్యలో తరలి వచ్చిన కార్మికులు తమ కోపాన్ని, నిస్పృహను పలురూపాలలో నిరసనను వ్యక్తపరిచారు. 1790లలో మొదలైన రొట్టె లేదా ఆహార అల్లర్లు దేశమంతటా విస్తరించాయి. పేద ప్రజల ఆహారంలో రొట్టె ముఖ్యమైనది. దాని ధర వాళ్ల జీవన ప్రమాణాన్ని నిర్ణయిస్తుంది. రొట్టెల నిల్వలను జప్తుచేసి లాభాల కోసం అధిక ధరలకు అమ్మే వ్యాపారస్తుల మాదిరి కాకుండా అందరికీ అందుబాటులో ఉండే, నైతికంగా సరైన ధరలకు అమ్మసాగారు. యుద్ధంలో

© SCERT not to be republished

అత్యంత గడ్డు సంవత్సరమైన 1795లో ఈ ఆహార అల్లర్లు తరచు జరిగాయి. అయితే ఇవి 1840 వరకు కొనసాగాయి.

మరొక ప్రక్రియయైన 'కంచె వేయటం' వల్ల కూడా ప్రజలు కష్టాలకు గురి అయ్యారు. ఈ ప్రక్రియలో 1770లలో వందలాది చిన్న రైతుల భూములను శక్తిమంతులైన భూస్వాముల పెద్ద కమతాలతో కలిపివేశారు. దీని వల్ల ప్రభావితమైన పేదగ్రామీణ కుటుంబాలకు పరిశ్రమలలో పనిచేయక తప్పింది కాదు. అయితే నూలు పరిశ్రమలో యంత్రాలను ప్రవేశపెట్టటం వల్ల వేలాది చేనేత కార్మికులకు పని లేకుండా పోయింది. యంత్రాలతో పోటీ పడలేని వీళ్లు ఉపాధి కోల్పోయి పేదలుగా మారారు. 1790 నుంచి ఈ నేతకార్మికులు చట్టం ద్వారా కనీస వేతనాలను కోరసాగారు. ఈ కోరికను పార్లమెంటు తిరస్కరించింది. నేతకార్మికులు సమ్మెకు దిగటంతో వాళ్లపై బలప్రయోగం చేసి చెల్లాచెదురు చేశారు. ఏ మార్గాంతరం తోచని నేతకార్మికులు తమ జీవనోపాధి కోల్పోటానికి కారణంగా భావించిన మరమగ్గాలపై లాంక్‌షైర్‌లో దాడి చేసి, నాశనం చేశారు.

- యంత్రాలను పగలగొట్టటం కార్మికులకు ఎంతవరకు ప్రయోజనం చేకూర్చింది?
- యంత్రాలు పగలగొట్టిన వాళ్లకు మరణశిక్ష విధిస్తూ ప్రభుత్వం చట్టాన్ని చేసింది. ఇది సరైనదేనా?
- కర్మాగారంలో కొత్త యంత్రాలు ప్రవేశపెట్టినప్పుడు సాధారణంగా కొంతమంది కార్మికులు ఉపాధి కోల్పోతారు. ఇలా ఎందుకు జరుగుతుంది? సాంకేతిక విజ్ఞానాన్ని మెరుగుపరుస్తూనే కార్మికులలో నిరుద్యోగం పెంచకుండా చేసే మార్గాలు ఏమైనా ఉన్నాయా?

యార్క్‌షైర్‌లో గొర్రెల బొచ్చును సంప్రదాయంగా చేతితో కత్తిరించే వ్యక్తులు అందుకు ఉపయోగిస్తున్న యంత్రపరికరాలను పాడు చేశారు. గడ్డినుంచి గింజను వేరుచేసే నూర్పిడి యంత్రాల వల్ల తమకు పనిలేకుండా పోతుందని భయపడిన వ్యవసాయ కూలీలు అల్లర్లకు దిగారు. ఆందోళనకారులు ఈ యంత్రాలను విరగగొట్టారు. వీళ్లల్లో తొమ్మిది మందిని ఉరితీశారు. 450 మందిని నేరస్తులుగాఆస్ట్రేలియాకి పంపించారు.

© SCERT not to be republished

లుద్దిజం

జనరల్ నెడ్‌లుద్ద్ అన్న జనాకర్షక నాయకుడి నేతృత్వంలో మరొక రకమైన నిరసన వ్యక్తమయ్యింది, ఈ ఉద్యమాన్ని లుద్దిజం (1811-17) అంటారు. లుద్దిజం కేవలం యంత్రాలపై దాడి చేసే తిరోగమనవాదం కాదు. ఈ ఉద్యమకారులు కనీస వేతనం, మహిళల, పిల్లల పని భారం తగ్గించటం, యంత్రాల వల్ల ఉపాధి కోల్పోయిన వాళ్లకి ఉద్యోగాలు కల్పించటం, తమ కోర్కెలను చట్టబద్ధంగా తెలియ చేయటానికి కార్మిక సంఘాలుగా ఏర్పడే హక్కు వంటివి కోరుకున్నారు. తమ హక్కుల కోసం పోరాడటానికి బలమైన కార్మిక సంఘాలు

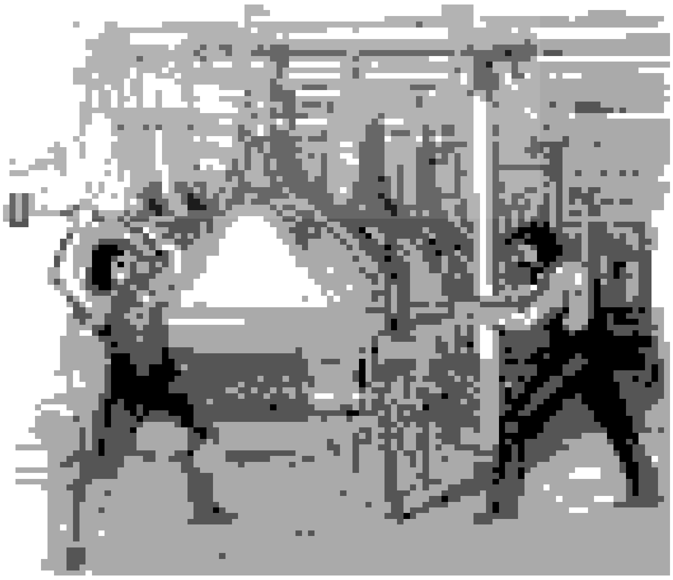

చిత్రం 16.3: 'చట్రాలను పగలకొడుతున్న లుథిష్టులు' అన్న చిత్రం, 1812లో వేసింది.

లేకపోవటంతో యజమానుల యంత్రాలు, సరుకు నిల్వలపై దాడి చేయటం ద్వారా తమ కోరికలు సాధించుకోటానికి కార్మికులు ప్రయత్నించారు. అనేక సంధర్భాలలో కర్మాగార యజమానులు కార్మికులతో సంప్రదింపులకు సిద్ధపడి మెరుగైన పని పరిస్థితులు కల్పించటానికి అంగీకరించారు. కార్మికులే కాకుండా దుకాణాదారులు, తమకింద పనిచేసే వాళ్లు ఉండే చేతివృత్తి కళాకారులు కూడా యంత్రాల అవసరంలేదని, ప్రజల జీవనోపాధులను కొల్లగొట్టటానికి వాటిని ప్రవేశపెడుతున్నారని భావించారు. అందువల్ల ఇటువంటి నిరసనలకు సామాజిక మద్దతు ఎక్కువగా లభించేది. అనేక ప్రదేశాలలో జనరల్ లుద్ద్ పేరుతో తీవ్రవాద కార్యకర్తలు అప్పటికప్పుడు చర్యలకు పాల్పడేవారు. కొన్ని సందర్భాలలో కొన్ని రహస్య సంస్థలు ప్రణాళికా బద్ధంగా దాడులకు దిగేవి.

సామ్యవాదం

లుద్దిజాన్ని ప్రభుత్వం, సైన్యం అణచివేస్తున్న సమయంలోనే కార్మికులకు కొత్త సామాజిక లక్ష్యాలను ఇచ్చే ఒక కొత్త సిద్ధాంతం అభివృద్ధి చెందింది. ఈ ఆలోచనా విధానమే సామ్యవాదం. సామ్యవాదం అంటే ఏమిటి? ఇది ప్రకృతి వనరులు, ఆస్తులు వ్యక్తుల కింద వారి నియంత్రణలో కాకుండా ప్రజల అధీనంలో ఉండాలనే సిద్ధాంతం. సోషలిస్టు దృక్పథం ప్రకారం మనుషులు ఒంటరిగా నివసిస్తూ, పని చేయటంలేదు. వాళ్లు పరస్పర సహకారంతో జీవనం చేస్తున్నారు. అంతేకాకుండా ప్రజలు ఉత్పత్తి చేస్తున్న ప్రతిదీ ఒక రకంగా సామాజిక ఉత్పత్తి అవుతుంది. ఒక వస్తువు ఉత్పత్తిలో భాగస్వాములైన అందరికీ దానిపై వాటాగా హక్కు ఉంటుంది. కాబట్టి సభ్యులందరి ప్రయోజనం కోసం ఆస్తికి సమాజం మొత్తం యజమానిగా ఉండాలి లేదా కనీసం దానిని నియంత్రించాలి.

ఉత్పత్తి సాధనాలు వ్యక్తిగత ఆస్తిగా ఉండి, ఏం ఉత్పత్తి చేయాలి, అందులో ఎవరికి వాటా ఉండాలి అనే విషయాలను మార్కెటు నిర్ణయించే పెట్టుబడిదారీ విధానంలోని మౌలిక భావనలను సామ్యవాదం ఖండిస్తుంది. పెట్టుబడిదారీ విధానం సంపద కొద్దిమంది చేతుల్లో కేంద్రీకృతమయ్యే పరిస్థితికి అనివార్యంగా, అన్యాయంగా, దోపిడికి దారితీస్తుందన్నది సామ్యవాదం చేసే విమర్శ. ఆ తరవాత ధనికులు తమ సంపద, అధికారాన్ని ఉపయోగించుకుని సమాజంలో తమ ఆధిపత్యాన్ని పెంచుకుంటారు. ఇలాంటి వాళ్లకు డబ్బులు ఉండటం వల్ల ఎక్కడ, ఎలా జీవించాలి అన్నవి వాళ్లు ఎంచుకో గలుగుతారు, అయితే వాళ్ల ఎంపికలు పేదలకు ఎటువంటి అవకాశాలు లేకుండా చేస్తాయి. అంటే వ్యక్తిగతస్వేచ్ఛ, అవకాశాలలో సమానత్వం అన్నవి పెట్టుబడిదారులకు మాత్రమే వర్తిస్తాయి. జీవించాలంటే పెట్టుబడిదారులు చెప్పింది చేయక తప్పని కార్మికులకు ఇవి 'బూటకం'గా కనిపిస్తాయి. సోషలిస్టుల ప్రకారం నిజమైన స్వేచ్ఛ, నిజమైన సమానత్వం ఉండాలంటే, ఏ సమాజమైనా వర్ధిల్లాలంటే వనరులు సామాజిక నియంత్రణలో ఉండాలి. వనరులు అసమానంగా పంపిణీ అయినప్పుడు ధనికులు, శక్తిమంతులు తిమ్మిని, బమ్మిని చేసైనా పరిస్థితులను తమకు అనుకూలంగా మలచుకుంటారు కాబట్టి నిజమైన పోటీ ఉండదని సోషలిస్టులు భావిస్తారు.

సామ్యవాద భావనలోని కొన్ని అంశాలు ప్లాటో, థామస్ మూర్ వంటి మేధావులు కూడా వ్యక్తపరిచారు. ఫ్రెంచి విప్లవం భావనలతో వీళ్ల భావనలను కలిపినప్పుడు అవి మరింత శక్తిమంతమయ్యాయి. బాబెఫ్, ఇతర తీవ్రవాదులు స్వేచ్ఛ, సమానత్వం, సౌభ్రాతృత్వం అన్న ఆదర్శాలను ఫ్రెంచి విప్లవం సాధించలేక పోయిందని భావించారు. 'విలువైన సమానత్వం అన్న సిద్ధాంతాన్ని' సాధించాలంటే వ్యక్తిగత ఆస్తిని రద్దుచేసి భూమి, దాని ఫలాలు ఉమ్మడిగా అనుభవించాలని బాబెఫ్ వాదించాడు. ఈ భావనల కారణంగా ప్రభుత్వాన్ని కూలదోయటానికి కుట్ర పన్నుతున్నాడంటూ అతడిని

ఉరితీశారు. అయితే అతడి ఆలోచనలు కర్మాగార వ్యవస్థకు వ్యతిరేకంగా ఒక తరంపాటు సామాజిక నిరసన ఉద్యమాలకు స్ఫూర్తిగా నిలిచాయి.

తొలి సామ్యవాద మేధావులలో ఫ్రాన్స్‌కి చెందిన సేంట్ సైమన్ మరొకరు. అతడు ఉత్పాదక ఆస్తి సమాజానికి చెందాలని వాదించలేదు. అయితే సామాజిక అవసరాలను శాస్త్రజ్ఞులు, పారిశ్రామిక వేత్తలు, ఇంజినీర్లు అంచనా వేసి వాటిని తీర్చేలా సమాజ శక్తులను వినియోగించే కేంద్రీకృత ప్రణాళిక ఉండాలని, ఆ ప్రణాళికల ద్వారా ఆస్తుల నియంత్రణ సమాజం చేతిలో ఉండాలని అతడు ప్రతిపాదించాడు. పారిశ్రామిక విప్లవానికి నిలయమైన ఇంగ్లాండులోను ఇటువంటి మేధావులు ఉన్నారు. కార్మికుల దుర్భర పరిస్థితులు, పెట్టుబడిదారుల సంపద చూసిన ఓవెన్ అనే చిన్న పారిశ్రామికవేత్త తీవ్రంగా కలత చెందాడు. సహకార గ్రామాలను నిర్మించాలని అతడు పిలుపునిచ్చాడు. ఇక్కడ అంతా ఉమ్మడి అధీనంలో ఉండి, ప్రజలు పరస్పర సహకారంతో పనిచేసి, శ్రమ ఫలితాన్ని సమంగా పంచుకుంటారు. అయితే పారిశ్రామిక ఉత్పత్తి గణనీయంగా పెరుగుతున్న పరిస్థితులలో ఇటువంటి ఆలోచనలు బాగానే ఉంటాయి కానీ వాటిని ఆచరించటం సాధ్యంకాదని ప్రజలు భావించేవాళ్లు. అందుకే ఇవి ఆదర్శవాదాలుగా లేదా యుటోపియాగా ఉండిపోయాయి.

చిత్రం 16.3 కార్మికులను ప్రోత్సహించే విధంగా ఉన్న ఆనాటి పత్రిక లోని పోస్టర్

పారిశ్రామిక పెట్టుబడిదారీ ఉత్పత్తి విధానాన్ని అధ్యయనం చేయడం ద్వారా, కార్ల్ మార్క్స్, ఫ్రెడరిక్ ఎంగెల్స్ సామ్యవాదానికి కొత్త సిద్ధాంతాన్ని రూపొందించారు. పెట్టుబడిదారీ విధానం చరిత్రలో ప్రగతిశీల అంశమని, అదే సమయంలో ఇది పెట్టుబడిదారులను, కార్మికులను తమ నిజమైన మానవత్వం నుంచి దూరం చేసే దోపిడిపూరిత విధానమని వాళ్లు వాదించారు. ప్రపంచం పారిశ్రామికంగా మారి, అందరి ఉత్పాదక శక్తులను వెలికి తీసి కొరత అనేది లేకుండా చేయటం వల్ల అది ప్రగతిశీలమైనది. అయితే తమ శ్రమ శక్తిని తప్పించి మరేదిలేని కార్మికులను దుర్భర జీవితాలపాలు చేసి, పెట్టుబడిదారులు లాభాలు దండుకునేలా చేస్తుంది కాబట్టి అది దోపిడిపూరితమైనది. పారిశ్రామిక ఉత్పత్తి వల్ల చిన్న స్థాయిలో జీవించి, ఉత్పత్తి చేయటం అసాధ్యమవు తుందని మార్క్స్ భావించాడు. ప్రజలు తమ మౌలిక అవసరాలను ఉత్పత్తి చేయటానికి కూడా అనేకమందితో సహకరించాల్సి ఉంటుంది. ఆ విధంగా ఉత్పత్తి అన్నది ఒక కుటుంబం, ఒక చిన్న క్షేత్రం లేదా ఒక గ్రామానికి సంబంధించింది కాకుండా మొత్తం సమాజానికి సంబంధించినదిగా అవుతుంది. ఉమ్మడి ప్రయోజనాల కోసం ఉపయోగించినపుడు ఇది మానవుల జీవితాలను మెరుగుపరచటానికి వాళ్లకు ఎన్నో అవకాశాలను, శక్తులను ఇస్తుంది.

కర్మాగారాలలో ఉత్పత్తి చేసే కార్మికులకు ఎటువంటి ఆస్తిలేదు, కానీ ఉత్పత్తి జరగటానికి వాళ్లు ఎంతో కీలకం అని మార్క్స్, ఎంగెల్స్‌లు వాదించారు. పెట్టుబడిదారీ విధానం లాభాలు గడించడానికి

కార్ల్ మార్క్స్

వాళ్లు దోపిడీకి గురవుతుంటారు. దీని వల్ల కార్మికులు మెరుగైన వేతనాలకోసమే కాకుండా పెట్టుబడిదారీ విధానాన్నే అంతం చేయటానికి పోరాటాలు చేపడుతుంటారు. కర్మాగారాలను, వనరులన్నింటిని కార్మికులు చేజిక్కించుకుని ఉమ్మడి ప్రయోజనాల కోసం వాటిని నడపటం మొదలుపెడితే కొత్త, సమసమాజానికి పునాదులు ఏర్పడతాయి. ఫ్రెంచి విప్లవంలో ఫ్యూడల్ శక్తులను, రాజులను తరిమేసినట్లే కార్మికులు సంఘటితమై పెట్టుబడిదారులు లేకుండా చేయాలని మార్క్స్ వాదించాడు. ఇతని ప్రకారం కార్మికులు దేశ పగ్గాలను చేజిక్కించుకుని శ్రామిక రాజ్యాన్ని ఏర్పాటు చేయాలి. ఇక్కడ కర్మాగారాలు, భూములు ప్రభుత్వానికి చెంది, అందరి ప్రయోజనం కోసం ప్రణాళికాబద్ధంగా ఉత్పత్తి చేపడతారు.

ఫ్రెడ్రిక్ ఎంగెల్స్

మార్క్స్, ఎంగెల్స్‌ల భావనలు 19వ శతాబ్దం అంతంలో ఆలోచనాపరులను, ఉద్యమకారులను తీవ్రంగా ప్రభావితం చేశాయి, 20వ శతాబ్దంలో సామాజిక ఉద్యమాలకు స్ఫూర్తినిచ్చాయి. అదేసమయంలో తీవ్రవాద మేధావులు చాలామంది మార్క్స్‌తో ఏకీభవించలేదు. వాళ్లు అనార్కిజం వంటి కొత్త సిద్ధాంతాలను ప్రతిపాదించారు.

తొలినాటి నుంచే సామ్యవాదం భావనలు భారతదేశానికి వచ్చాయి. స్వామి వివేకానంద యూరపు, అమెరికాలను సందర్శించినపుడు అక్కడ పెరుగుతున్న సామ్యవాద భావనలతో ఎంతగానో ప్రభావితమయ్యాడు. జాతీయతావాదం బలం పుంజుకుంటూ ఉండటంతో అనేక జాతీయ నాయకులు కూడా సామ్యవాదంతో ప్రభావితమయ్యారు. సోవియట్ ప్రభుత్వం అన్ని జాతీయతావాదాలకు మద్దతు ఇస్తామని ప్రకటించటంతో 1917లోని రష్యా కమ్యూనిస్టు విప్లవం భారతదేశ జాతీయతా వాదులకు ఎంతో స్ఫూర్తిని ఇచ్చింది. ఎం.ఎన్. రాయ్, భగత్‌సింగ్, జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ వంటి అనేక నాయకులు సామ్యవాదం మద్దతుదారులు అయ్యారు. భారతదేశంలో కూడా కర్మాగార ఉత్పత్తి అభివృద్ధి చెందటంతో చాలామంది నాయకులు కార్మికులను సంఘటితం చేసి కార్మిక సంఘాలకు నాయకత్వం వహించారు. వీళ్లు కూడా మార్క్సిజం భావజాలంతో ప్రభావితమయ్యి 1920లో భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీని స్థాపించారు.

- మార్క్స్ ప్రతిపాదించిన సామ్యవాదం ఉద్దిజంతో ఏ విధంగా విభేదించింది?
- కర్మాగార ఉత్పత్తి మెరుగైనది, కోరుకోదగినది అని మార్క్స్ ఎందుకు భావించాడు?
- మార్క్స్‌కీ అంతకు ముందు కాలంనాటి సామ్యవాదులకు మధ్య ముఖ్యమైన తేడాలు ఏమిటి?

మహిళా ఉద్యమం

మధ్యయుగాలు, ఆధునిక యుగం ఆరంభంలో యూరపుతోసహా ప్రపంచమంతటా మహిళలపై పురుషుల ఆధిపత్యం ఉండేది. వాళ్లకి ఆస్తి హక్కు ఉండేది కాదు. ఓటువంటి పౌరహక్కులు ఉండేవి కావు. వంటపని, పిల్లల పెంపకం, వృద్ధుల సంరక్షణ వంటి ఇంటి పనులు మహిళలు చేసేవాళ్లు. పురుషులకు వాళ్ల పనిలో సహాయపడే వాళ్లు. పారిశ్రామికీకరణతో మహిళలు పెద్ద సంఖ్యలో కర్మాగారాలలో ఉపాధి పొందటంతో ఈ పరిస్థితులు మారసాగాయి. కుటుంబంనుంచి బయటకు

© SCERT not to be republished

వచ్చి, సంపాదన కలిగి ఉండటంతో మహిళలు తమ గురించి, సమాజంలో తమ పాత్ర గురించి ఒక కొత్త గుర్తింపు పొందసాగారు. మహిళలయినా, పురుషులయినా మానవులంతా సమానమన్న సిద్ధాంతాన్ని వాళ్లు చాటసాగారు.

1791లో ఫ్రెంచి విప్లవకారులు 'మానవ హక్కుల ప్రకటన' తయారుచేస్తున్నప్పుడు ఫ్రెంచి మహిళలు చాలామంది దానిని నిరసించి 'మహిళల హక్కుల ప్రకటనను' వేరేగా తయారుచేశారు. "మహిళలు స్వేచ్ఛాజీవులుగా జన్మించారు, హక్కులలో పురుషులతో సమానులుగా ఉంటారు. ఉమ్మడి ప్రయోజనాలబట్టి సామాజిక తేడాలు ఉండవచ్చు... అన్ని ప్రభుత్వ సౌకర్యాలు, ఉపాధి, ఉద్యోగాలకు తమ సామర్థ్యంబట్టి తప్పించి, ఎటువంటి వివక్షత లేకుండా గుణాలు, ప్రతిభ ఆధారంగా మహిళలతో పాటు పౌరులందరూ అర్హులు," అని ఈ ప్రకటన పేర్కొంది. కాని ఈ ప్రకటనను ఫ్రెంచి శాసన సభ ఆమోదించలేదు. అయితే యూరపు, అమెరికాలలో పురుషులతో మహిళలను సమానులుగా చూడాలని, ఓటు ద్వారా ప్రభుత్వంలో పాల్గొనే హక్కు ఉండాలని, ప్రభుత్వ ఉద్యోగాలలో అవకాశాలు కల్పించాలన్న కోరికలు మహిళా ఉద్యమాల లక్ష్యంగా మారాయి.

జనాభాలో అన్ని వర్గాలకు ఓటు హక్కు విస్తరింపచేయాలన్న ఉద్యమం 1830-1870ల మధ్య విస్తరించింది. ఓటుహక్కు కోరుతూ ఇంగ్లాండు వంటి దేశాలలో మహిళలు పెద్ద సంఖ్యలో ప్రదర్శనలలో పాల్గొన్నారు. 'మహిళలకు ఓటు హక్కు కోరేవాళ్లు'గా వీళ్లని వ్యవహరించేవాళ్లు. వాళ్లు సమావేశాలు, ప్రదర్శనలు నిర్వహించేవాళ్లు. వార్తాపత్రికలలో వ్యాసాలు రాసేవాళ్లు. పార్లమెంటుకి విన్నపాలు ఇచ్చేవాళ్లు. 1917లో రష్యా విప్లవం ప్రథమంగా మహిళలందరికి పై హక్కులు కల్పించింది. ఇంగ్లాండులో 1918లో కొంతమంది మహిళలకు ఓటుహక్కు కల్పించారు. వయోజనులైన మహిళలందరికీ ఈ హక్కు 1928లో లభించింది. క్రమేపీ ప్రజాస్వామిక దేశాలన్ని ఈ హక్కును మహిళలకు కల్పించాయి.

ప్రజా వ్యవహారాల్లో మహిళల భాగస్వామ్యం పెరగటంతో విద్య, వైద్యం, ఆస్తిహక్కులు, ఉపాధి వంటి వాటిల్లో వివక్షతకు గురవుతున్న విషయం మహిళలు గమనించారు. మహిళలపై పురుషుల ఆధిపత్యం గురించి, ఆధిపత్యం చెలాయించే సాధనాలుగా మహిళలు కూడా మారే విధానం గురించి వర్జీనియా ఉల్ఫ్ వంటి రచయిత్రులు రాయసాగారు. రెండవ ప్రపంచ యుద్ధం తరవాత జీవితంలోని అన్ని రంగాలలో మహిళలకు సమానత్వం కోరుతూ మహిళా ఉద్యమంలో రెండవ దశ మొదలయ్యింది. వేరు చేయటానికి వీలులేనంతగా ముడిపడి ఉన్న సాంస్కృతిక, రాజకీయ అసమానతలకు వ్యతిరేకంగా వాళ్లు ఉద్యమించసాగారు. వ్యక్తిగత జీవితాలు కూడా రాజకీయమేనంటూ స్త్రీలు-పురుషుల మధ్య అసమాన అధికార పంపిణి ప్రభావాన్ని వ్యక్తిగత జీవితాలలో గుర్తించి, అర్థం చేసుకోటానికి మహిళలను ఈ ఉద్యమం ప్రోత్సహించింది. స్త్రీవాదంలో మొదటి కెరటం ఓటు హక్కు వంటి సమానత్వ అంశాలపై పోరాడగా, రెండవ కెరటం విద్య, వైద్యం వంటి అన్ని జీవిత రంగాలలో వివక్షతకు చరమగీతం పాడటం వంటి హక్కులపై పోరాటం చేశారు.

సతీసహగమనం, ఆడపిల్ల పుట్టగానే చంపేయటం, బలవంతంగా విధవను చేయటం వంటి ఆచారాలను అంతమొందించటానికి, మహిళలకు ఆధునిక విద్యను అందించటానికి భారతదేశంలో 19వ శతాబ్దంలో సంఘ సంస్కర్తలు చేపట్టిన పోరాటాల గురించి మీరు చదివారు. మహిళలలో విద్యావ్యాప్తి వల్ల వాళ్లు ప్రజాజీవనంలో భాగస్వాములు అయ్యారు. తమలాంటి మహిళలను సంఘటితం చేయసాగారు. దీని ద్వారా భారతదేశంలో కూడా మహిళా ఉద్యమం మొదలయ్యింది.

మహిళలు జాతీయోద్యమంలో పాలుపంచుకున్నారు. గాంధీజీ వంటి నాయకులు ఉద్యమంలో మహిళల ప్రాముఖ్యతను చాటిచెప్పారు. స్వాతంత్ర్య ఉద్యమంలో మహిళలు వేలాదిగా

© SCERT not to be republished

పాల్గొని జాతీయతావాదుల భావనలు రూపుదిద్దుకోవటంలో సహాయపడ్డారు. ఫలితంగా భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం వచ్చినపుడు పురుషులతో సమానంగా చట్టపరంగా అన్ని హక్కులు మహిళలకు కల్పించారు. ఆస్తి చట్టాలు వంటి విషయాల్లో సైతం వివక్షతను అంతం చేయటానికి ప్రయత్నించారు.

అయితే చట్టపరంగా సమానత లభించింది కానీ భారతదేశంతో సహా ప్రపంచవ్యాప్తంగా మహిళలకు నిజమైన సమానత్వం లభించలేదనే చెప్పాలి. దీనిని అర్థం చేసుకోటానికి, నిజమైన, ప్రభావవంతమైన సమానత్వాన్ని సాధించటానికి మహిళా ఉద్యమంలో మరో కొత్త కెరటం పోటెత్తింది.

కీలక పదాలు

1. సామ్యవాదం
2. ఉద్దిజం
3. ప్రాచ్యపండితులు
4. స్త్రీవాదం
5. పెట్టుబడిదారీ విధానం
6. విప్లవకారులు

© SCERT not to be republished

మీ అభ్యసనాన్ని మెరుగుపరచుకోండి

1. పారిశ్రామిక కార్మికుల జీవితాలకు సంబంధించి కింద ఉన్న వాక్యాలలో సరైనవి ఏవి? సరికాని వాటిని సరి చేయండి.
   - కార్మికులు పరిశ్రమలను నియంత్రించే వాళ్లు.
   - కార్మికుల జీవన పరిస్థితులు సౌకర్యంగా ఉండేవి.
   - కార్మికుల అసంతృప్తికి తక్కువ వేతనాలు ఒక కారణం.
   - పారిశ్రామికీకరణ దశలో ఉద్వేగాలు, భావనలకు ప్రాధాన్యత ఉండేది.
   - జానపద కథలు, జానపద పాటలలో ప్రకృతికి దగ్గరగా ఉన్న విలువలకు కాల్పనికవాద రచయితలు, కళాకారులు ప్రాధాన్యతనిచ్చారు.
2. ఆ కాలపు కార్మికులు ఎదుర్కొన్న సమస్యలను కొన్నింటిని పేర్కొనండి. ఈ కాలంలో కూడా ఆ సమస్యలు ఉన్నాయేమో చర్చించండి.
3. పెట్టుబడిదారీ విధానం, సోషలిజంల భావనలను పోలుస్తూ ఒక పేరా రాయండి. వాటిమధ్య పోలికలు, తేడాలను పేర్కొనండి.
4. సమానత్వం సాధించటంలో కార్మిక, మహిళా ఉద్యమాలు అనుసరించిన విధానాలలో పోలికలు, తేడాలు ఏమిటి?
5. కార్మికులు, మహిళల నేపథ్యంలో "స్వేచ్ఛ, సమానత్వం, సౌభ్రాతృత్వం" అన్న భావనలను తెలియచేయటానికి ఒక గోడపత్రిక తయారుచేయండి. ఈ హక్కులు ఉల్లంఘింపబడుతున్న సందర్భాలను గుర్తించండి.
6. సామాజిక నిరసన ఉద్యమాలు జరిగిన దేశాలను ప్రపంచ పటంలో గుర్తించడి.

ప్రాజెక్టు

మీ చుట్టుపక్కల ఇటువంటి సామాజిక నిరసన ఉద్యమాలు ఉన్నాయా? ఆ ఉద్యమాల నాయకులతో ముఖాముఖి నిర్వహించి, నివేదిక తయారు చేయండి. దానిని తరగతిలో ప్రదర్శించండి.